

Žarko Zgonjanin:

Arhiv Bos. knjiž. D. Luka

ADK

RASPAD FRONTA I STVARANJE PARTIZANSKIH JEDINICA

Odred na čelu sa Mladenom i Osmanom krenuo je u istočnu Kozaru prema Lisini /najveći vis na Kozari/. Naš odred je dobio zadatak da ide u Karan - Pastirevo i da se pokuša tamo održati, a ako to ne uspije, da predje prugu i Sanu na odsjeku Bosanski Novi-Prijedor i ide u Podgrmeč. Rečeno nam je da je ovo nužno radi izbjegavanja udara jačih neprijateljskih snaga i uništenja naših malobrojnih redova. Sa Vitlavske smo krenuli u svoj kraj. Kretali smo se niz dolinu Mlječanice. Bila je noć. Prišao mi je Slavko Radić i upitao me što će biti s nama ako naiđemo na neprijatelja kad budemo prelazili prugu i Sanu. Ja sam mu na to odgovorio da ćemo se tući i nastojati po svaku cijenu da predjemo na drugu obalu Sane, da ćemo odrediti zbornu mjesto u selu Radomirovcu i nastaviti da izvršavamo naše zadatke. Poslije šutnje, on mi je dao prijedlog. Predložio je da naš znak bude udarac tri puta o dlan i da se pomoću tog znaka sakupljamo. Ovo sam prihvatio, zastavio kolonu i saopštio drugovima. Put smo nastavili.

Pri izlasku iz Kozare /kod zaseoka Bokana/ napustili smo Mlječanicu i uputili se ka Patriji. Kad smo se spuštali niz Patriju i približavali Jelovačkoj cesti, stali smo da se prebrojimo. Ustanovili smo da trojica nedostaju. Noć, tišina, ništa se ne čuje. Sad smo počeli da upotrebljavamo znak raspoznavanja. Tukli smo tri puta o dlan očekujući odgovor. Poslije nekoliko ponovljenih udaraca, dobili smo odgovor. Zalutali su se javljali iz Gornjeg Jelovca ispod kuća Prodanovića. Kad smo se spojili, vidjeli smo da je to bio Ratko, komesar i još dva druga /prekinuli su vezu kad smo prelazili potočić/. Ovaj znak nam je dobro

poslužio. Nastavili smo prema cesti sa velikom oprežnošću. Očekivali smo neprijatelja na cesti, međjutim nikoga nije bilo.

Pošto smo prešli cestu kod Jelovačke crkve, izašli smo na vis Planinice i u šumi legli da se odmorimo. Tu smo odspavali i dan nas je zatekao. Odmah smo uspostavili vezu sa ljudima iz sela Jutrugušte. Dobili smo obaviještenje da je neprijatelj palio kuće u selima oko pruge i poubijao jedan broj ljudi. U narodu ima strahovanja da smo počeli rat sa daleko nadmoćnijim neprijateljima, te da neće biti dobro. Pojedinci su svaljivali krivicu na nas u šumi. Tako su nam govorili ti sa kojima smo stupili u vezu. Pošto je trebalo da idemo u Karan, odlučeno je da u toku dana ispitamo kako je tamo. Mikan Marjanović i ja uputili smo se u tom pravcu. Stigavši u Marine, zaselak Marjanovići /tu je rodna kuća Mikanovova/, potražili smo Marjanovića Mirka Marjanovića. Mirko je jedini skojevac u to vrijeme na tom području. Bio je djak šestog razreda gimnazije, vrlo bistar, snalažljiv, odan i uporan u izvršavanju zadataka. Njega smo zadužili da organizuje večeru za određeni broj ljudi. Odmah se on prihvatio posla. Uskoro je izvijestio da stariji ljudi to odbijaju, ne da ne bi htjeli dati hranu već se boje da će neprijatelj saznati za to i spaliti im imanje i poubijati ih. Zadužili smo ga da sakupi omladince u šoru Marjanovića i da ih zaduži da traže po kućama hranu i spremu večeru. Omladina je to prihvatila i večera je pripremljena, bez znanja i protiv volje starijih. Mirko je otišao u Planinicu i uveče doveo ostale drugove. Kad su stigli, izvijestio je komesar Ratko da su odred sa njegovim znanjem napustili Mile Lalić, Slavko Radić i Simo Komnenić. Sad nas je ostalo dvadeset i tri. Te večeri, oko prvog avgusta, prvi put smo od ustanka dobro jeli. Prespavali smo u štaglju Riste Marjanovića. Tu smo se dobro i odmorili. Sutradan

je bilo bolje raspoloženje i spremnost za nove napore.

Odmah smo počeli uspostavljati vezu sa selima, a naročito sa Bošom koji se nalazio oko Lješljana. Poslije dva do tri dana i Boša je prisiljen da napusti područje na kom se nalazio i krene za Kozaru sa svojim odredom. Na Karanu se sa nama sastao na putu za Kozaru. On, Mičo Ćurlan i Milorad Mijatović su nam rekli da grupa boraca na bosansko-novskom području nije htjela da napusti svoja sela i krene sa njima za Kozaru. Rekli su nam da sa njima uspostavimo vezu i uvrstimo ih u naš odred. Boša je išao sa oko sedamdeset boraca. Grupe koje su ostale nalazile su se u selima: Grabašnica, Ahmetovci i Svodna /oko Dragana Marina i Laze Lazića - 10-12 boraca/. Ova grupa je prišla nama. U selu Strigovi: Mičo i Veljko Zec sa dva do tri druga priključili su se našem odred. Grupa oko Lješljana - Dobrljina /dvadeset boraca/ također nam se priključila. Poslije nekoliko sastanaka sa njima pristali su da dodju u sastav odreda. U ovoj grupi glavnu riječ su vodili Žarko Buić, Mirko i Dušan Kalinić, Brko Vuković i još neki. I oni su brzo pristali da se priključe nama i prime jedinstvenu komandu. Saznali smo da se u selu Brežićanima kriju neki drugovi. Pozvali smo ih da dodju nama i došli su: Stevo Rauš, Dušan Egić i Mile Kutić. Iz Dragotinje su došli Jovo Brdar, Sava Marin i Mihailo Zgonjanin, koji su ostali ovdje kad smo krenuli u Palančište. Iz Marina je došao Dragoja Kesar. Sad je naš odred narastao na šezdeset boraca, više od dve trećine je imalo karabine, a ostatak pištolje i bombe. Preselili smo se u Pastirevo, na istočne padine šume, nedaleko od potoka koji dijeli Pastirevo i Karan. U kosi zvanoj Prisjeka izgradili smo logor. Bajte, kako smo zvali naše kolibe, bile su od sirovog drveta, pokrivene ritkom /slama/. Kuhinja nam je bila

dalje od logora, tako da u logor nije niko dolazio sem nas.

Sad je počeo rad na pridobijanju Baljske grupe. Ona je brojila dvadesetak boraca. Sa njima smo uspostavljali veze još u toku sabiranja i pridobijanja ostalih grupa, ali bez uspjeha. Ovom grupom je komandovao Obrad Davidović. Najveći utjecaj na njih je ranije imao Miloš Bajalica, kome je neprijatelj uspio da zarobi i stavi u zatvor ženu i djecu a potom prijetio da će mu poklati djecu i ženu ako se ne preda. U tom očajanju on se predao i odmah su ga ubili. Rad na pridobijanju Baljskog odreda išao je teško. Nijesu pristajali da udju u sastav našeg odreda i prihvate komandu. U odbijanju našeg zahtjeva bio je najodlučniji vodnik Davidović i još neki koji su ga podržavali. Zbog toga se jednog dana komesar Ratko razljutio i samovoljno napisao pismo toj grupi. U pismu je stajalo da ćemo ih smatrati odmetnicima i odmetničkom bandom ako ne prihvate naš zahtjev, te ćemo se u krajnjem slučaju i tući s njima. Za ovaj dopis su saznali Osman i Mladen. Zbog toga smo pretrpjeli oštru kritiku a naročito od Osmana. Rečeno nam je da smo apolitični, nestrpljivi i brzopleti, što može nanijeti veliku štetu jedinstvu naših redova. I pored izvjesnih propusta, mi smo postigli uspjehe u pridobijanju ove grupe. Izvjestan broj drugova iz te grupe smo pridobili: Miloša Stojakovića, Milana Muharema, Stojana Bajalicu i još neke, koji su prihvatili naše predloge. Dok smo radili na sakupljanju svih grupa i pojedinaca u cilju stvaranja što jače partizanske jedinice na Fastirevsko-Karanskom području, posvetili smo veliku pažnju unutrašnjem sredjivanju, odabiranju i postavljanju komandnog kadra. U komandi odreda učinili smo izmjene, kako nam se učinilo da je bolje. Za zamjenika komandira odreda postavili smo Dragana Marina umjesto Mladje Obradovića. Rajka

Radetića postavili smo za vodnog delegata a mjesto zamjenika komesara ostalo je upražnjeno. Osnovali smo i vodove. Za komandira prvog voda postavljen je Sava Kesar, a za političkog delegata Joco Marjanović. Za komandira drugog voda postavljen je Jovo Brdar, a za delegata Rajko Radetić. Za komandira trećeg voda postavljen je Lazo Lazić a za delegata Veljko Zec. Čitav komandni kadar sačinjavali su komunisti - članovi Partije.

Tokom stvaranja i proširivanja odreda, u partiju smo primili Savu Kesara, Jovu Brdara, Lazu Lazića i još neke. Rad smo nosili Ratko i ja, međjutim Ratko više, jer je bio iskusniji i pismeniji. O našem radu redovno smo obavještavali Mladena i Osmana.

Dok se ovdje stvarala partizanska jedinica, u Kozari su se stvarale još dvije: jedna na kosi Medjedjak, pod rukovodstvom Čošinim, druga na Vitlovskoj, pod rukovodstvom Boška i Miloša Biljegovića. U ove grupe su se kasnije uklopili i borci koji su bili kod Mladena i Osmana. Tako su od te tri grupe kasnije stvorene prve tri čete na Kozari. Čitav septembar je posvećen pored napred rečenog, organizaciono-političkom sredjivanju našeg odreda, a kasnije i 3. čete. Mnoga pitanja su nas od samog početka mučila, neka više a neka manje. Mnogo smo raspravljali o disciplini, međusobnim odnosima, o autoritetu komandnog kadra i njegovom odnosu prema borcima i obratno. Obzirom da je u odredu bilo bliskih rođaka i prijatelja, ukazivano je na moguću pojavu familijarnosti i njenoj štetnosti. Naročito je mnogo govoreno o odnosu boraca prema narodu. Svaka samovolja mora biti strana našem borcu. Često smo na našim sastancima to isticali i ponavljali. Razmišljali smo i diskutovali o našoj budućoj taktici, o odnosu prema zarobljenom neprijatelju, o održavanju veze u borbi itd. U tim razmišljanjima javila se ideja da bi se naša odjeća morala razlikovati od neprijateljske, kako

bismo se u borbi mogli lakše raspoznavati. Radi toga smo našu odjeću obojili u crno. Naša četa je bila obučena u crne uniforme. Odjeću smo farbali pomoću jošikove kore i plave mose koja je ličila na usitnjen plavi kamen - galicu/, koju smo dobijali preko veze iz grada. Morenje, kako se to zvalo, obavljali smo u selima a najviše kod kuće Milje Stojanović u selu Grabašnici. Ovo nam nije bilo teško uraditi jer je svaka Kozarčanka znala kako se odjelo može na ovaj način farbati. Boja je bila potpuno postojana.

Ispriječio se pred nas odnos komande i partijske organizacije, gdje je dolazilo i do rasprava. Ovo je bio problem i kasnije. Od početka odred je organizovan na vojnom principu. Svi su stanovali u logoru. Niko se nije smio samovoljno udaljavati. Postojale su straže noću i danju, bliže i dalje - spoljne. Svaki dan se referisalo o stanju u vodovima. Slate su patrola u sela i sve što su primijetile odmah su saopštavale komandi odreda. Svaki dan je izvodjena teorijska obuka, rukovanje i upoznavanje s oružjem. Kasnije je izvodjena i praktična obuka. U praktičnoj obuci najveća pažnja je posvećivana privlačenju neprijatelja, korištenju zaklona u borbi, postavljanju zasejda i preciznom ubacivanju ručnih bombi u neprijateljske rovove i bunkere. Za ovaj vid obuke služile su kamenice veličine ručne bombe i improvizirani rovovi. Ovo je radio Jovo Brdar, komandir drugog voda. On je bio narednik u bivšoj vojsci.

Za sve vrijeme, neprijatelj nas nije uznemiravao, a to je bilo za nas od velike važnosti, jer smo tada bili najranjiviji. Izgleda da je i on tada sredjivao svoje redove i spremao se za obračun sa nama. Na selima u to vrijeme nije bilo skoro nikakvog rada. Komunisti u odredu - četi rukovodili su s radom, a na

čitavom području - desna obala Sane i Une do ceste Prijedor-
Dubica - bilo je svega nekoliko komunista. Oko Kostajnice: Jovo
Marjanović, oko Lješljana: Relja Lukić, Brežičana: Jovo Djukić
i Nikola Mutić. Oni ni s kim nijesu imali veze, osim povremeno
s nama. Partijskog rukovodstva nije bilo. Narod nas je redovno
snabdijevao sa hranom i drugim potrebama, bez ikakvog prigovora

